

Domsagohistorik

Solna tingsrätt

Text: Elsa Trolle Önnerfors

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

Eva Löfgren
Ylva Blank
Henrik Borg
Elsa Trolle-Önnerfors
Johanna Roos

Solna tingsrätt

Södra Roslags domsaga

Sotholms, Svartlösa och Öknebo härad bildade en gemensam domsaga med Danderyds, Värmdö och Sollentuna härad i slutet av 1600-talet. 1681 bröts Värmdö ut ur domsaga och i dess ställe kom Seminghundra och Vallentuna härad. Bytet gick emellertid tillbaka åtta år senare, 1689. Samtidigt tillkom Ärlinghundra, Åkers, Bro och Håbo härad till domsagan. Däremot bröts Sotholm, Svartlösa och Öknebo loss och bildade en egen jurisdiktion (Sotholms, Svartlösa och Öknebo härad, se Södertörns domsaga).¹

Nästa judiciella förändring ägde rum 1715 då Bro och Håbo bröt ur domsagan. Samtidigt tillkom Långhundra, Seminghundra och Vallentuna. Fyra år senare, 1719, tillkom dessutom Färentuna härad. Färentuna hade tidigare utgjort en egen jurisdiktion under namnet Svartsjö län. Området tillhörde fram till 1719 änkedrottning Hedvig Eleonoras livgeding. 1771 Färentuna bröts ut ur domsagan för att tillsammans med Långhundra, Seminghundra och Ärlinghundra härad bilda en ny jurisdiktion under namnet Stockholms läns västra domsaga.² 1844 skedde nästa judiciella reform inom de båda aktuella domsagorna. Färentuna återfördes till sin gamla domsaga i utbyte mot Vallentuna härad (Vallentuna, Långhundra, Seminghundra samt Ärlinghundra, se Stockholms läns västra domsaga).³

Färentuna härad⁴

Färentuna härad hade under 1500- och 1600-talen sitt tingsställe vid Färentuna kyrka på Färingsö. Senare flyttades tingsstället till Svartsjö i Sångas socken på samma ö. Vid Svartsjö hade Gustav Vasa låtit bygga om en medeltida kungsgård till ett renässansslott. Detta slott brann dock ned 1687, och det nuvarande slottet uppfördes i två perioder under 1700-talet. Vid slottet låg även Svartsjö kungsgård där Färentuna härad alltså hade sitt tingsställe. 1717 uppfördes en tingsstuga på platsen. På 1770-talet flyttades tingen till kungsgårdens mangårdsbyggnad, som var en tämligen enkel, panelad träbyggnad som mellan åren 1768-69 utökades med fyra flyglar. En av flyglarna fungerade som tingshus för Färentuna härad fram till 1906. I huset fanns även ett värdshus. Tingshusbyggnadsskyldige var tvungna att betala värdshusvärdens arrende för att få använda lokalerna till tingsförhandlingarna. Häradet skulle dessutom underhålla byggnaden.⁵ Domstolen förfogade över två rum samt tingsalen, som inte fick ”begagnas till mindre passande sammankomster av dansgillen och dylikt”.⁶ Huset är byggnadsminnesmärkt sedan 1935.⁷

Utvecklingen i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet

Domsagan (Åker, Värmdö, Danderyd, Sollentuna och Färentuna) erhöll omkring 1870 den officiella beteckningen Södra Roslags domsaga. Sollentuna och Färentuna slogs samman till ett gemensamt tingslag från och med 1907.⁸ Samma år flyttades domsagens tingsställe till Haga där ett nytt tingshus uppförts under åren 1905 till 1906. Invigningen ägde rum i januari

¹ Almquist, 1954, s 90.

² K.Br. den 30/4 1770 (Almquist, 1954, s 90).

³ K.Br. den 5/3 1836 (Almquist, 1954, s. 90). Anledningen till att det tog åtta år innan reformen genomfördes var att man ville vänta till dess att de båda dåvarande häradshövdingarna avgått.

⁴ Även kallat Färingsö tingslag (Kjellvard, 1970, s. 14).

⁵ Bratt, 1988, s. 153ff; Dahl, 1996, s. 42ff.; Kjellvard, 1970, s. 36; Landell, 1995, s. 66f; Nordström, 1964, s. 30f.

⁶ Kjellvard, 1970, s. 36.

⁷ http://www.lansmuseum.a.se/databas/sid3.cfm?in_idnr=0125030025&in_kat=ANY&in_tid=ANY den 11/5 2000.

⁸ Bihang till SFS 1906 nr 50.

1907. Domsagans arbetsbelastning var stor och detta ledde till att jurisdiktionen delades från och med 1916. Sollentuna och Färentuna bildade en egen jurisdiktion under benämningen Sollentuna och Färentuna härads domsaga (Södra Roslags domsaga, se Södra Roslags tingsrätt, Nacka tingsrätt och Jakobsbergs tingsrätt).⁹ Efter domsagoregleringen 1916 använde både Södra Roslags domsaga och Sollentuna och Färentuna häradsdomsaga tingshuset i Haga. Södra Roslags domsaga ville dock inte ge den nybildade domsagan så mycket utrymme. Inte ens häradshövdingen fick ett eget tjänsterum i tingshuset! Det fanns planer på att bygga till tingshuset, men detta visade sig bli dyrt. Dessutom ville man avvakta eventuella framtida judiciella reformer som skulle kunna påverka domsagornas storlek.¹⁰

Men reformerna lät dock dröja på sig. Dessutom ogillade Byggnadsstyrelsen en tillbyggnad av huset som man ansåg att detta skulle förstöra den parkmiljö där tingshuset låg. Av samma anledning ville man förhindra uppförandet av ett nytt tingshus på samma plats. Helst såg man att de både domsagorna skaffade sig nya lokaler på annat håll.¹¹ Arrendekontraktet för Haga tingshus gick ut 1954 och frågan var huruvida man skulle förnya det. Så skedde emellertid, kontraktet förlängdes i ytterligare tjugo år och från och med 1955 delades den gemensamma tingshushållningen i två distrikt: Södra Roslags distrikt och Solna samt Sollentuna-Färentuna distrikt.

Utvecklingen under andra hälften av 1900-talet

Från slutet av 1940-talet hade den offentliga sektorn, och därmed kommunerna, fått allt fler uppgifter: skolan hade byggts ut, socialvården och bostadsbyggandet likaså, för att inte glömma all teknisk service i form av el, avlopp och vatten. I början av 1950-talet genomfördes den så kallade storkommunreformen, och de allra minsta kommunerna försvann. Syftet med reformen var skapa logiska och rationella kommunindelningar. De borgerliga kommunerna skulle vara så pass stora att de kunde erbjuda den service som samhället kunde förvänta sig. Även domsagoindelningen påverkades av kommunförändringarna och rationaliserades. Domkretsarna blev betydligt större än vad de hade varit tidigare.¹²

I augusti 1951 flyttade Södra Roslags domsaga till ett nytt tingshus inne i Stockholm.¹³ Samma år skedde dessutom vissa förändringar inom Södra Roslags domsaga. Solna stad bröts ut ur jurisdiktionen från och med den 1 juli och bildade en egen domsaga. Anledningen till reformen var stadens kraftiga befolkningsökning, och denna motiverade att Solna blev en egen jurisdiktion. Solna domsaga hade sitt tingsställe i Haga tillsammans med Sollentuna och Färentuna domsaga (Södra Roslags domsaga, se Södra Roslags tingsrätt).¹⁴

På 1960-talet var lokalbristen fortfarande ett problem, och eftersom Sollentuna-Färentuna var den största av de två domsagorna så var det den som ensam bäst kunde utnyttja lokalerna i Haga tingshus. Samtidigt pågick en planering av Solna centrum, något som borde utnyttjas för en bra placering av ett nytt tingshus. 1961 beslutades således att Solna domsaga skulle få nya domstolslokaler i Solna centrum. I väntan på att huset skulle bli färdigt så höll häradsrätten mellan åren 1963 och 1966 ting dels i hyrda lokaler på Sveavägen, dels i en fastighet på

⁹ SFS 1915:348.

¹⁰ Kjellvard, 1970, s. 43ff.

¹¹ Kjellvard, 1970, s. 63ff.

¹² Från och med 1952 ingick följande område i Södra Roslags domsaga: Ljusterö, Österåkers, Värmdö, Djurö, Gustavbergs och Boo landskommuner, Stocksunds, Danderyds och Täby köpingar samt Djursholms, Lidingö och Vaxholms städer (SFS 1950:442).

¹³ Kjellvard, 1970, s. 68.

¹⁴ SFS 1950:624. Från och med 1952 omfattade Solna domsaga Solna stad. I Sollentuna och Färentuna domsaga ingick Järfälla, Ekerö och Färingsö landskommuner, Sollentuna köping samt Sundbybergs stad (SFS 1950:442).

Hagagatan, dels i de kommunala myndigheternas sessionssal i Sollentuna. Sommaren 1966 kunde emellertid det nya tingshuset på Skytteholmsvägen tas i bruk, även om den officiella invigningen inte ägde rum förrän i december 1967.¹⁵ Samma år överfördes Sundbybergs stad från Sollentuna och Färentuna domsaga till Solna domsaga.¹⁶

Ytterligare kommunreformer genomfördes på 1960- och 70-talen, då bland annat det gamla stadsbegreppet försvann. 1965 förstatligades rådhusrätterna, och i början av 1970-talet trädde den nya underrättsreformen i kraft. Häradsrätterna och rådhusrätterna försvann och ersattes av tingsrätter. Tingshusbyggnadsskyldigheten upphörde vid samma tidpunkt. 1971 bilades Solna tingsrätt. Tingsstället och kansliet låg liksom tidigare på Skytteholmsvägen i centrala Solna. 1977 tillkom även Ekerö kommun som därtills legat under Sollentuna tingsrätts domsaga. Samtidigt överfördes Sollentuna kommun till den nybildade Sollentuna tingsrätt (se Sollentuna tingsrätt) och Järfälla kommun lades under den nybildade Jakobsbergs tingsrätts domkrets (se Jakobsbergs tingsrätt).¹⁷ Tingsrätten är än idag inrymd i tingshuset på Skytteholmsvägen. Domkretsen omfattar Ekerö, Solna och Sundbybergs kommuner.¹⁸

Litteratur

- Almquist, Jan Eric: *Lagsagor och domsagor i Sverige med särskild hänsyn till den judiciella indelningen, Del 1*, Stockholm 1954
- Dahl, Roy: "Svartsjö slott 1700-1820 en byggnadshistorisk beskrivning", s. 42ff. I: *Färingsöboken (red. Lennart Nilsson)*, Stenhamra 1996;
- Kjellvard, Henry: *Två tingshus. En krönika om två häradsrätter och tre skeppslag*, Stockholm 1970
- Bratt, Per: *Mälaröarna kulturhistoriska miljöer*, Stockholm 1988, s.153ff;
- Landell, Nils-Erik: *Svartsjö sagoslottet som speglar Sverige*, Stockholm 1995, s. 66f;
- Nordström, Alf: "Hund, hundare, härad och skeppslag", s. 30f. I: *Stockholms län 1714-1964. Minnesskrift utgiven av Stockholms läns kulturminnesråd*, Stockholm 1964.

¹⁵ Kjellvard, 1970, s. 72ff.

¹⁶ Jfr SFS 1967:357.

¹⁷ SFS 1975:1284.

¹⁸ SFS 1982:996.